

МИЛАДИН ЂУЛАФИЋ

ЗОГОВИЋЕВЕ БИЉЕШКЕ НА МАРГИНАМА ЧИТАНИХ КЊИГА

Свако ко је прочитао нешто од онога што је писао Радован Зоговић лако је могао запазити - посебан однос према језику. Био је ту Зоговић досљедан до краја. И то у вријеме кад су многи за своју књижевну славу понајвише могли да захвале - рушењу језичких (и разних других) норми.

Такав однос према језику, стилу, испољавао је Радован и као читалац књига. О томе свједоче многи трагови његове оловке који су остали на страницама тих књига (на неким страницама то је најзанимљивије што се тамо може наћи!). Најчешће је то обична графитна оловка, понегдје је нешто само подцртано, или која ријеч коментара, на маргини, ситно исписана, или само упитник, или упитник и ускличник...

Углавном су то књиге наших најпознатијих писаца, и његових пријатеља. Њихова имена овдје неће бити поменута, као ни наслови књига; из разлога (надам се) разумљивог: могло би то да буде злоупотребљавано, могло би некога да компромитује... А "аутор" овог "текста", наравно, није имао тај циљ. За њега је то, овдје, понајмање важно. Намјера је: да се, и са те стране, свједочи о једном значајном пјеснику, о једном осјећању за језик, о једном слуху... И да онај, кога то занима, на овим примјерима, побољша своја сазнања о језику, са оне његове ризичне стране, гдје су клизавице и замке...

Узмахујући моткама из све снаге ударили су
*йлошћимице**

Мотке нијесу врљике и
ту нема пљоштимице.

* Све подцртано, у детаљима из књига, и у коментарима - Р.З.

али су му поглед највише привлачиле њене руке, које је на столу пред њим, <i>као рендџенским зрацима освейљавало жуџо, ѿодневно сунце</i>	R-зраци не освјетљавају... не виде се...
гонећи <i>ѿруџићем</i> велики дрвени обруч	<i>ѿруџићем</i> се то не може чинити
Размишљајући о свему томе, учинило му се...	Размишљајући... <i>он</i> , а не њему. Са њему мора док је <i>размишљао</i> ...
која је тек тада, подигавши главу, међу лишћем крошње (ораха) могла да открије многобројне жућкасто-смеђе <i>бобице</i>	није <i>бобица</i> ; <i>бобица</i> је зрно грожђа
<i>џроздови</i> округлих плодова	ораси не расту у гроздовима
<i>срчући</i> мирис који је <i>сок из листѿа</i> оставио на њима	сок из листа кад ораси зријевају?
видећи како им се непознати <i>намерници</i> приближавају	нису <i>намерници</i> јер их је газда <i>ѿозвао</i>
На часовнику тек што су прошла три сата.	А ван часовника?
<i>умаџајући</i> их газом и завојима	глагол <i>умаџаџи</i> не постоји
Ручало се, на брзину, и нимало недељно-свечано, готово преко воље, по дужности и <i>као неџио</i> што ваља обавити.	ручало се као нешто...?!
разби <i>окно</i> на прозору	стакло
потмула грмљава реке, која је дубоко доле, испод њега, ломећи се <i>ѿреко</i> <i>букова</i>	бук је вода
<i>лајање</i> топова	Зашто <i>лајање</i> ? Ти топови бране град!
обала се <i>врѿоџлаво</i> руши ка реци	

са *йобијеним* длакавим зечјим *лешевима*

закони луцкасте, зликовачке логике

луцкаст и зликовачки!

Сив и маглен вукао се пештански октобар
као *болесна мачка*

ту проклету праву напаст

настат ће на изложби *ојейј једанйујј* русвај

свира *йогани* сјеверни *вихор*

кад су се већ једанпут *дојодили йод звијездама*

све је йо луди рийаам крвавога меса

она је усном *шарманйно* додиривала Ка-
милова уста

вино густо и црно *као волујска крв*

Над *гусйо йканим, кудјељасйим,* чулавим
облацима...

Ако су ткани, нијесу
кудјељасти!

под *оловним тјеменом сасвим ниско сйљош-*
йеног оловног неба

мала Србија, *као крвава крйа гладне сељачке*
раје

као *избайшинано йсейшо*

за нијансу *йренервозно*

и једно мушко биће, у тамном руху *са црном*
кравайшом, клечи пред женом заронивши
својом косматом главом *уразојкрийа* бије-
ла женска бедра, апсолутно бијела...

Како му је видио кра-
вату кад је зароњено
"главом" у бедра?!

ромоњењу најисйразнијег блебейања

раздражљиво драшкање

прислушкујући оштром Амадеовом гласу
што све *дубље сврдла у инџимно месо*,
човјек просто *не умије како да се* одбрани од
ове напасти

као локва црвене крви

сумануто и сасвим слабоумно болно

зеленкасиофосфорни поглед

у разноразним европским *иносирансџивима*
иносирансџивујући иносирансџивује

џоџрилично мноџо

сиџџнуџих кољена од џеџа до бедара

дуга кољена!

личност с којом је *џровео*, могло би се рећи,
џоџово џола џуџа своџа живоџа

провести пола пута!

тихо ступају келнери *на џрсџима у фраку*

прсти у фраку!

Један од *наџузнемирениџих* и *наџузбудљивиџих*
догађаја

на рубу суза

по руском укусу какав је још у *сиџаромодној*
моди у џулуској џуберниџи

њена кољена џровирују из воде као два џлаџ-
ка, блисиџава, џорцуланска дјечја џјемена

у крвавој бреџалничкој куџељи

разговори између босанске анексије и бан-
ских комесарских скандала постајали су све
узбудљивији

Разговарају анексија и
бански скандали!

појма немају да су *заклали једну идеју*

<i>халабука</i>	телефонско звоњење - халабука!
јер би се Камило, <i>послије лекције неких њених стихова</i> , живо предавао искреном <i>поклонству Аниних лиризама</i>	поклонству лиризама?
када је Ану с правом сматрао <i>илијком, пригљудом и површном</i> гуском	
под <i>шамноруменом</i> завјесом <i>бордо је зајаукнуо</i>	
Јоланда је потјерала коња у галоп и прегризла фијолу са <i>цијанкалијем у галоју</i>	цијанкали у галопу!
<i>урла као бијесан носорог</i>	да ли носорог урла?
и сасвим <i>јадно разгљављеном срцу</i>	
пунашна волоока госпођа, сирасто прозирног као нагњилог мяса <i>умидрана</i> тако да се њено <i>мљекарство</i> испрсило изнад стезника	
па када се већ нашао с <i>овим сјадом да му прејријечи јуи</i>	ко коме?
коњ је подигао <i>десну ногу</i>	коњ има двије десне ноге.
у расвјети карбитне лампе, обасјане бијелим магнезијем	лампа - обасјана? карбитне - магнезиј
него што то <i>уствари доиста и јесће</i>	
<i>Сјај</i> Јојиног шарма био је заправо дјеломице <i>обасјан одсјајем</i> Жигманове тајанствене и у сваком погледу привлачне појаве...	
да запалимо свићу над <i>гробом Тројановим, који је имао</i> ђаволске папке	гроб је имао ђаволске папке!

да би поједине најдрастичније псовке цитирао својој *суйрузи из новина* супруга из новина!
 и *џакао бола*
 буду у самој *жижи сјаја*
 скамењеној бројаници њене кичме ко ту бројаницу броји?
 костију *фруле* Никако! *Фруле* је дошло због *засуле*.
 као да сам на твоје име *извојевала на небу имовину*
 Али ја ћу распознати ваше ликове *ма били сайкани од џаме*
 и *маџица џлача*
 и мисли суморних *дуџа џрела*
 и *целокујна* касна јесен
 очију њених зеленијих од смарагда спуштати *сидро* у очи!
 у које су свагда сунце и месец спуштали сидра
 и дошло вријеме да се *расџаје* месо од кости одваја
 како *сиџно* и *џравилно* куца његов сат на ланцу још као дјечја опсервација!
 гдје је и зими све зелено и у *џјесми окујано*
 Њему су се Власи осветили *џошџо* су му моткама сломили два ребра... а чиме су му се осветили послије мотки?
 с *џлаџком џелом*
 кућа ми је два-три *киломеџра* од границе за километре се у нас онда није знало

био сам некако дубоко, <i>пошмуло</i> , увјерен	
ни прије се није чуло да је неко од те лозе био баш занесен за оружје	у нас: понесен
козју стазу која нас заведе у <i>шикару</i> изнад Црквине прошарану прлима и јаругама с густишима глоговине и шипурка	Шикара прошарана густишима глоговине и шипурка!!
<i>ошкривено</i> егоизма	отвореног, неприкри- веног
и <i>укујној свијести друшвено</i> бића Црногораца	укупној свијести друш- твеног бића?!
са црногорским владарем Петром I, човје- ком гвозденог духа и морала	гвоздени дух?!
историја црногорског народа и у зависности од ње изграђен <i>народни дух</i>	Вас ист дас "народни дух?"
Због тога његов с п је в можемо сматрати <i>коректним</i> доприносом теорији сазнања...	Шта је то у филозофији - коректан?
тамо (у паклу) <i>борави</i> Сатана	Сатана не борави, него је цар пакла.
у складу са Његошевом <i>ошшом сликом</i> и погледом на свијет	општа слика на свијет
Ипак, смртни људи усљед <i>шјелесне орани-</i> <i>чености</i>	
Воља не смије да се шири преко граница мо- гућности, ако мислимо да сачувамо <i>свој мир</i> ...	идеал ћифте!
Алузија се односи на славног грчког јунака Херкула...	није он <i>грчки јунак</i> , не- го јунак <i>грчке мило-</i> <i>логије</i>
којим се <i>ближе прецизира</i>	<i>прецизирајти</i> - <i>тачно</i> <i>одредити</i> ; не може се дакле, "ближе тачно одредити"

<i>ѿјесниковање</i>	Страшне ли ријечи, бого мој!
Ову идеју <i>могао је</i> узети из митологије или <i>ајокрифне књижевности</i> .	А гдје је могао наћи апокрифну књижев- ност?
чека вече па да избуши <i>површ</i> реке	површ је за планину, а површина за ријеку!
кошуља се грчи на њеном <i>сјомаку</i>	Не <i>сјомак</i> него желу- дац! Али овдје није ни то него трбух.
и кожа му маслинаста, сува	<i>маслинасѿ</i> - то већ није - сува!
У мраку, његове очи на <i>глиненом лицу</i> . <i>А лице црно, сјакѿаво...</i>	Глинено и црно! Сјак- тав!
И он се <i>скочањи</i> , опружи се на кревет...	Како може да се опру- жи, кад се скочањо?
Трчим, многа степеништа прескачем.	Могу се прескакати <i>сјейеници</i> , а не степеништа!
један од оних <i>сјокрејѿним ѿоцилом</i> , оштрач ножева	Свако је тоцило покретно!
Рапсоди су само језгру сркали.	Срче се течност. Испа- да: течна језгра!
Мале су Мораве да науче цео српски народ да плива.	А Сава, Дрина, Колу- бара, Нишава, Ибар, Тимок, итд.
Топчидерска рупа је као изврнута шајкача, <i>млако је и влажно у њој...</i>	у шајкачи?
<i>чељусѿ</i> ми је стиснута	чељуси!
рис чучи у В. Б., гадно је опсовао	Ко? Рис псује?

Опет су ућутали, <i>један од њих је жутиим уљаљачем ишуйкао по сшолу.</i>	Који је од њих - не види, а "жути" уљаљач види.
<i>лађе ми ириходе крају</i>	То не значи: живот прилази крају. Напротив!
<i>иријателко моја</i>	"надбанално"!
<i>ирейлављен ињем туге</i>	Иње не тече, па и не "плави"!
<i>и разгранатшот чешпреса</i>	чешпрес, и разгранат!
<i>разглагољених иијаца</i>	<i>разглагољене пијаце?!</i>
То грање ноћи сву душу ми прекопава...	грање прекопава?!
кроз грање ноћи туга залудно <i>кокодаче</i>	туга кокодаче?!
<i>иразнина је цвештала иразно</i>	
још ће звонити <i>ишој говор мојом шкољком</i>	
бол ће ми таћи <i>рамена</i>	Зашто баш рамена?
У тренутку кад је официр изговорио последње речи фермана, грунули су, <i>као на команду, топови...</i>	Па и јесте "на команду"!
Ни код кога у овој Босни нису они могли наћи милости ни <i>схваиња.</i>	разумевања!
сатиру коње, кољу <i>шоведа и сшоку</i>	
Ово време од краја јесени до почетка зиме	Које је то вријеме?
На кнезу је стајаће гатачко одело од <i>грубо ваљанот сукна, без финијеж икива...</i>	
За пашу не сме да постоји "не знам", "не уем", или "нема" и "не може"...	Испада да паша не може рећи: нема!

Све је то лако *казати овако у неколико
ублажених речи...*

са оно неколико познатих и *мршавих* воћака кржљавих!
око ње

са *црном наусницом изнад чулних усана* наусница изнад усана!

Али, тада је одједном *оџрну* такав хладан
дрхати...

поглед њених лепих великих очију, који је Аух!
доскора ширио *чисти сјај и свежину*
месечине...

душевно болестан, поремећен и оштерећен
човек

Није један од њих у бунилу прекипелог секса...

али секретар је већ прихватио за *браву* кваку

Хвата се над Царством помрачење сунца хвата се сунце!

За најездом остају *перјанице* дима Не! Перјаница је лијепа.

Насумице по камену *збеџ* корача. Није то збег!

у недрима земље смеђе,
заборавите под небом јата
заборавите звезде и мраве... Зар је то најдраже и
најважније: птице,
мрави и сл.?

А просјак кљасти,
који се ни на гробљу не либи красти... банално добога!

на поља где *без улара коњи њишће* коњи без улара - никак-
ва несрећа!

Шибају га глоговим прутом... глог нема пружа

Знаш ли за торбу шареницу... Сукно не може бити
За ону од сукна вунена... него вунено!

Јер не знамо љепше ништа Усред таквог <i>вашаришиџа</i>	<i>Вашаришиџе</i> није вашар него мјесто гдје су се и гдје се вашари одржавају!
Кукуруз генерал усред битке Пада покошен, срп га <i>смлаџи</i> .	Срп не <i>смлаџи</i> него <i>среже, џосијече</i> .
Брђанке ко <i>сноџље</i> жита зрела, Рујна их зора у <i>ражи нађе</i> .	снопови у ражи!
<i>Велики</i> орао звани <i>кобаџ</i>	<i>Кобаџ</i> је мали орао. Зато се за малог и насртљива човјека рече: као кобаџ.
Мотри ме зимско небо <i>уврх рама</i> .	Ко је "уврх рама" - небо или пјесник?
када је небо у <i>мозаику</i> од облака	<i>мозаик</i> - тешко да иде!
Отац се коњу као брату Загледа у гриву, очи, <i>зубе</i> .	<i>Загледаџи се коњу у</i> <i>зубе</i> - није знак љубави и растанка, него вуче на ружно, између осталог на одређивање старос- ти! ("Поклоњеном ко- њу не гледа се у <i>зубе</i> .")
Изнад, крстови крти - <i>еџиџаф смрџи</i> срочен.	Епитаф није срочен смрти, него умрлом!
Изгарах дати нешто Ново а бог мој био мој је Бедем; и дух је крив, и светло Слово, ако тек драч и коров једем.	Аух!
у којој <i>друџари</i> моји	другар није исто што и <i>друџ</i> !
<i>Пијем</i> жедно мирис <i>коџрива</i> .	пијем мирис!
још ће дуго <i>лежаџи</i> снега <i>сџоџ</i>	<i>сџоџ</i> не лежи!
Иронични за маглу романтике, на нежност иронични гриземо утробу ствари.	Утробу нам гризу ствари!

Наравно, да није волио овакво изражавање:

јасан ѿмен: да заснује своју ѿродицу; поглед јој је зајео о оџољене гране; завеси се у сан; зајечен лоџиком; понирање у далеке предјеле сјећања; као шито болно одјекује ѿрејукла жица на цимбалу (Ах!); ѿукнуо је ѿољед; добрано (залијевајући их добрано); изврџавајти руџлу (ругајући се!); неѿоредиве (цетињске ноћи); ѿроисѿекло; дроњци сјећања; ѿримјерен; ѿружајти руке у заџрљај; да уђуѿка сећања; лејршава мисао; још нерођени осмејак; ѿаласање ѿихових мисли; бездушни риѿам неосејљивоџ механизма; саџледајти...

Поред оваквих "глаголских облика":

оѿѿловљујем, сѿѿамњују, добјежавале, изнаџрђиван, ѿоѿѿамњују, исѿѿрљавам се (песком), расѿѿрзавали (жртву), (опет ме) одџурују...

- додавао је (са упитником и ускличником) инфинитив:

оѿѿловљивајти, сѿѿамњивајти, добјежавајти, изнаџрђивајти, ѿоѿѿамњивајти, исѿѿрљавајти се, расѿѿрзавајти, одџуривајти...

Уз једно "тумачење" Његошевих стихова:

Коментар је нејаснији од коментарисаног.

А уз овај закључак у једној књизи о Андрићу:

Не мисли исто и не види свијет истим очима помоћник министра спољних послова Краљевине Југославије и народни посланик који своје скупштинске говоре завршава покличем генералном секретару КПЈ и вођи социјалистичке државе...

- Баш је ту исти!

(Избор и напомене - М. Ђулафић)

Miladin Ćulafić

ZOGOVIĆ'S NOTES IN THE MARGINS OF THE BOOKS HE READ

Summary

Radovan Zogović's special relation to language could be easily noticed by everyone who read any of his work. It is on this subject that it was at a time when writers owed their fame to demolishing some standards of the language in most cases.

Such relation to the language and style is obvious at Radovan's as a reader as well. His tracks of the pencil can be followed page after page of the books he had read. Sometimes it is a word being underlined only, or there is a question mark, exclamation, or both of them, and also annotations.

Zogović's reading concern books of our best known writers, his friends. Neither their names nor titles of the books have been mentioned.